

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОНТРАБАНДУ ТОВАРІВ

FOREIGN EXPERIENCE OF CRIMINAL LIABILITY FOR SMUGGLING GOODS

Максименко С.О., аспірант

Науково-дослідний інститут публічного права

Законом «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів» від 09.12.2023 року з 1 липня 2024 року запроваджено кримінальну відповідальність за товарну контрабанду вартістю від 7,57 до 15,14 млн грн у вигляді штрафу від 170 до 425 тис. грн, а вартістю понад 15,14 млн грн – відповідальність від штрафу в 850 тис. грн до позбавлення волі на 11 років з конфіскацією майна. Також санкцією статті передбачено можливість застосування такого покарання як позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років [1].

Із часу встановлення кримінальної відповідальності за контрабанду у ст. 201 КК України, ця кримінально-правова заборона була неодноразово змінена, як власне і підходи до кримінально-правової оцінки описаних у ній діянь.

Сьогодні дуже важливо визначити перспективи та економічні наслідки впровадження кримінальної відповідальності за порушення митних правил та вивчити зарубіжний досвід з цього питання. Чим ближче українське законодавство буде до законодавства сусідніх країн у митній сфері, тим ефективнішою буде боротьба з транскордонною злочинністю. Актуальністю цього дослідження є порівняння ставлення до контрабанди товарів у різних країнах та виявлення майбутнього ефекту від запровадження кримінальної відповідальності за контрабанду товарів [2, с. 285].

Актуальності статті додає ситуація з наповненням державного бюджету, бо після початку російської агресії Державний бюджет України перестав отримувати митні надходження через блокування міжнародної торгівлі. Проте Україна як держава повинна діяти на відновлення своєї економіки та торгівлі, тому митне регулювання та порушення митних правил залишаються дуже важливими для фінансової політики країни. Дослідження кримінальної відповідальності за порушення митних правил не є новою темою, але порівняння з європейським законодавством та досвідом США сприяє розвитку в Україні національної наукової школи з митної справи з актуальними даними, прикладами митного регулювання та перспективами для національної економіки.

Ключові слова: контрабанда; кримінальна відповідальність; товар; зарубіжний досвід.

The Law «On Amendments to the Criminal and Criminal Procedural Codes of Ukraine on the Criminalization of Goods Smuggling» dated December 9, 2023, from July 1, 2024 introduced criminal liability for goods smuggling worth from 7.57 to 15.14 million UAH in the form of a fine from 170 to 425,000 UAH, and with a value of more than 15.14 million UAH – liability from a fine of 850,000 UAH to imprisonment for 11 years with confiscation of property. Also, the sanction of the article provides for the possibility of applying such punishment as deprivation of the right to hold certain positions or engage in certain activities for a period of up to three years [1].

Since the establishment of criminal liability for smuggling in Art. 201 of the Criminal Code of Ukraine, this criminal law ban has been repeatedly changed, as have the approaches to the criminal law assessment of the acts described in it.

Today, it is very important to determine the prospects and economic consequences of the introduction of criminal liability for violation of customs rules and to study foreign experience on this issue. The closer Ukrainian legislation will be to the legislation of neighboring countries in the customs sphere, the more effective the fight against cross-border crime will be. The relevance of this study is the comparison of the attitude to the smuggling of goods in different countries and the identification of the future effect of the introduction of criminal liability for the smuggling of goods [2, p. 285].

The relevance of the article is enhanced by the situation with filling the state budget, because after the beginning of the Russian aggression, the State budget of Ukraine stopped receiving customs revenues due to the blocking of international trade. However, Ukraine as a state must act to restore its economy and trade, therefore customs regulation and violations of customs rules remain very important for the country's fiscal policy. The study of criminal liability for violation of customs rules is not a new topic, but a comparison with European legislation and US experience contributes to the development of a national scientific school on customs affairs in Ukraine with current data, examples of customs regulation and prospects for the national economy.

Key words: smuggling; criminal liability; goods; foreign experience.

Аналіз результатів останніх досліджень. В основу здійсненого нами дослідження покладено праці таких вчених, як: Баулін Ю.В., Берзін П.С., Вознюк А.А., Гацелюк В.О., Данилевська Ю.О., Дудоров О.О., Коржанський М.Й., Мовчан Р.О., Назимко Є.С., Паламарчук Г., Пономарьова Т.І., Савченко А.В., та багато інших.

Згадані вчені вивчали та висвітлювали в своїх працях окремі аспекти кримінально-правової характеристики контрабанди, а також кримінальної відповідальності та покарання за це кримінальне правопорушення. Також були піддані аналізу проблеми криміналізації контрабанди. О.О. Дудоров та Р.О. Мовчан здійснювали свої дослідження в контексті особливостей розвитку законодавства України про кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності тощо [3, с. 251–260].

Нинішній конфлікт в Україні, санкції та тісні зв'язки російського режиму та організованою злочинністю свідчать про те, що незабаром питання контрабанди знову стане актуальним в міжнародному контексті і потребує шляхів вирішення на міждержавному рівні, бо контрабанда спричиняє шкоду не лише економіці конкретної держави, але є міжнародним злочином, й пошук методів

запобігання цьому суспільно небезпечному явищу є дуже важливим питанням.

Дещо ширший погляд на «контрабандистів» нагадує нам, що вони не є ізольованими злочинцями, але часто підтримують тісні стосунки з населенням, компаніями, глобальною економікою та логістикою, а іноді з державами та політичними чиновниками, що вказує на великий масштаб проблеми.

Вплив такого явища підриває місцеву промисловість країни, що призводить до ухилення від сплати податків і втрати доходів для уряду, окрім сприяння злочинам. Контрабанда – явище універсальне. За даними Всесвітнього економічного форуму, контрабанда щорічно втрачає світову економіку на суму 2,2 трильйона доларів.

Саме тому метою нашого дослідження є не лише висвітлення аспектів боротьби з контрабандою інших країн, але й детальний аналіз їхнього взаємозв'язку та впливу на взаєморозуміння і співпрацю у цій сфері. Практичні наслідки запровадження кримінальної відповідальності за контрабанду товарів дадуть нашій країні можливість розширити межі розслідування контрабанди, наповнити державний бюджет за рахунок збільшення митних надходжень без

загрози перевищення меж повноважень митної служби та втрати потенційного платника податків.

Метою статті є встановлення та дослідження моделей запобігання контрабанді крізь призму зарубіжного досвіду в аспекті встановлення кримінальної відповідальності за контрабанду товарів.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день питання боротьби з товарною контрабандою визначено Президентом України як пріоритетне. Про це свідчать і санкції, запроваджені Радою національної безпеки і оборони проти «топових» контрабандистів країни, і законопроект, внесений Президентом України на розгляд Верховної Ради України. Однак, окрім політичного аспекту цього питання, важливо врахувати й економічний ефект, який очікується отримати після запровадження кримінальної відповідальності за контрабанду товарів.

Вітчизняним законодавством передбачено нормативні обмеження, щодо контрабанди, але це не забезпечує належної превентивної функції та не усуває бажання осіб займатися подальшою протиправною діяльністю і, в кінцевому підсумку, негативно впливає на наповнення бюджету і тим самим звужує можливості держави щодо належного фінансування своїх потреб. Так, за результатами організаційно-практичних заходів, спрямованих на виявлення та припинення фактів незаконного переміщення товарів через кордон України, у 2019 році за ознаками цих правопорушень посадовими особами митниці щодо посадових осіб підприємств складено 1105 протоколів на суму 6 мільярдів гривень. Протягом 2020 року – 1234 протоколи про порушення митних правил на суму 1,96 млрд гривень.

При цьому, у 2019 році до судів було направлено 984 справи цієї категорії на суму 348,22 млн грн, за результатами розгляду яких судами прийнято рішення про накладення штрафу у 788 справах (80%) на суму 40,46 млн грн (11,6%), а конфіскацію застосовано у 765 справах (77,7%) на суму 39,56 млн грн (11,4%). За результатами розгляду 126 справ (12,8%) на суму 142,96 млн грн (41%) суди ухвалили рішення про закриття справ, здебільшого з підстав відсутності складу злочину, у тому числі недоведеності окремих елементів складу злочину [4].

У аналізі систем санкцій різних держав-членів за митні правопорушення, проведеному у 2016 році, Європейський парламент виявив, що державам ЄС рекомендується розмежовувати кримінальну та адміністративну відповідальність за митні правопорушення.

Кримінальну відповідальність рекомендовано залишити лише для сфери нелегальної торгівлі (товари, обіг яких заборонено), запровадивши лише адміністративну відповідальність за інші правопорушення.

Європейський досвід криміналізації контрабанди показує, що в низці розвинених країн зі стабільною сильною економікою акцент робиться на використанні економічних стимулів для боротьби з контрабандою, враховуючи високий рівень законослухняності бізнесу та громадян. При цьому серед важелів впливу залишається кримінальна відповідальність за контрабанду товарів, у тому числі підакцизних товарів, зокрема в деяких країнах Європейського Союзу (Італійська Республіка, Литовська Республіка, Республіка Польща, Румунія, Словацька Республіка, Королівство Швеція, Федеративна Республіка Німеччина, Угорщина та ін.) передбачена сувора кримінальна відповідальність за контрабанду.

Наприклад, законом Німеччини визначено – будь-яка особа, яка ухиляється від сплати імпортного або експортного мита на комерційній основі або порушує заборону на комерційній основі шляхом порушення монопольних правил, карається позбавленням волі на строк від шести місяців до десяти років. У менш тяжких випадках передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк до п'яти років або штрафу.

У США почалася тенденція до збільшення кількості кримінальних справ, що також впливає на інші країни. Це призвело до зростання передачі митницею США справ до Міністерства юстиції для кримінального розслідування та судового переслідування. Криміналізація порушень імпорту розширює можливості для проведення широких розслідувань, включаючи більше об'єктів (іноземних виробників та торговців; одержувачів), більше теорій вини та відповідальності (зокрема, широкі закони про змову та перешкоджання правосуддю) та наслідком є значні терміни ув'язнення та/або штрафи.

Відповідно до 19 U.S.C. п. 1592 – підставами позову є:

- шахрайство (тобто добровільно та навмисно), груба недбалість (тобто з фактичним знанням або безглуздою зневагою), або недбалість (тобто не проявляє розумної обережності);

- ухилення від декларування будь-якого товару що ввозиться з метою продажі у економічній зоні США;

- за допомогою будь-якого документа або переданих в електронному вигляді даних чи інформації, письмової чи усної заяви або дії, яка є суттєвою та неправдивою, або будь-якої бездіяльності.

Після отримання повідомлення про штрафні санкції імпортери зазвичай мають шістьдесят днів для подання письмової петиції з відповіддю на звинувачення та наданням додаткової інформації, яка може вважатися пом'якшувальною обставиною. У більшості випадків, на прохання імпортера, митно-прикордонна служба США (*U.S. Customs and Border Protection*) погоджується продовжити термін подачі клопотання. Справи з питань митного права не часто розглядаються Верховним Судом.

У переважній більшості країн ЄС митниці наділені правоохоронними інструментами. Митниця несе основну відповідальність за контроль міжнародної торгівлі та життя заходів для захисту ЄС від недобросовісної та незаконної торгівлі.

Митниця наділена широкими повноваженнями – компетентна проводити будь-які митні перевірки, які вважатиме за потрібне – зокрема, на основі аналізу ризиків. Митний кодекс, встановлює загальні процедури та порядок переміщення товарів через митний кордон ЄС, затверджує інститут митниці, основним завданням якої є стягнення мита або просто контроль товарів на кордоні, додаткова наділяє митницю інструментами для контролю за безпекою товарів. У різних країнах ЄС межа вартості товарів, з якої настає кримінальна відповідальність, суттєво відрізняється. Наприклад, у Португалії – понад 50 тисяч. Загалом, прикордонний контроль запобігає менш ніж половині всіх нелегальних переміщень [5].

Однією з причин є те, що в більшості випадків «Окупність» контрабанди досить висока: наприклад, тютюнові вироби в Литві в 3–4 рази дорожчі, ніж в Україні, а у Великобританії – в 10 разів.

Найбільш часто використовуваним інструментом для обміну терміновою інформацією між митними службами є Неаполітанська конвенція. Вона дозволяє обмін та надання інформації без попереднього узгодження, спостереження, контрольовані поставки між країнами ЄС, передбачає спеціальні дії. Зокрема, можна здійснювати переслідування, спостереження, нагляд на території іншої держави (звісно, з обмеженням щодо відстані від кордону), і ця інформація вважатиметься отриманою законним шляхом. Слід зазначити, що правові системи країн ЄС уніфіковані лише частково, і це може ускладнювати планування міжнародних операцій. При їх плануванні завжди слід враховувати, що правила інших країн відрізняються у кваліфікації правопорушень, санкціонуванні різного роду правоохоронних методів, у використанні отриманої інформації тощо. Однак використання міжнародних правоохоронних інституцій (Європол, Олаф, Євроюст та нова

інституція, яка почала працювати лише цього року – Європейська прокуратура) економить час та дозволяє передбачити можливі юридичні нюанси ще до початку операції. Європейська прокуратура наділена інструментами для проведення незалежних розслідувань спільно з представниками правоохоронних органів країн ЄС щодо міжнародної корупції, шахрайства та злочинів, які завдають великої шкоди бюджету ЄС.

Висновки. Дослідження відповідальності за контрабанду має давню історію. Якщо раніше контрабанда була кримінальним правопорушенням у межах однієї держави, то сьогодні ця проблема вийшла на міжнародний рівень. Більшість досліджень у цій сфері спрямовані на вирішення саме цієї проблеми. Останні теоретичні розробки показали, що контрабанда – це комплексне явище, яке потребує використання всіх інструментів всередині країни та за її межами для визначення всіх посадових осіб та компаній, залучених до цього процесу. Загальною проблемою є визначення рівня

відповідальності за порушення митних правил. Метою даного дослідження може бути як теоретичне вивчення цієї проблеми, так і практичне застосування отриманих результатів для прийняття подальших управлінських рішень. Реалізація законопроекту щодо криміналізації контрабанди в Україні створить умови для збільшення надходжень до Державного бюджету України від застосування штрафів за контрабанду товарів, підакцизних товарів. Запровадження кримінальної відповідальності за контрабанду товарів та підакцизних товарів, а також за недостовірне декларування товарів зменшить кількість порушень митних правил, сприятиме припиненню незаконного переміщення товарів, що збільшить надходження до Державного бюджету України. Разом з тим, українській владі слід розраховувати на те, що правоохоронна система України може виявитися невзможною забезпечити не лише розслідування по цій категорії справ, але й правильно визначити усі елементи складу правопорушення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів» від 09.12.2023 р. № 9 грудня 2023 року № 3513-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3513-20#Text> (дата звернення: 29.04.2024).
2. Назимко Є.С., Данилевська Ю.О., Пономарьова Т.І. Право та державне управління 2023 № 3. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/3_2023/43.pdf (дата звернення: 29.04.2024).
3. Дудоров О., Мовчан Р. Про перспективи рекриміналізації контрабанди товарів (нотатки на полях президентського законопроекту). Кримінально-правові проблеми сучасної України (вибрані праці). Київ. Ваїте. 2022.
4. О.С. Федченко, О.О. Кравченко «Застосування законодавства про контрабанду та порушення митних правил». URL: [https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(print\)/1BVE93A3228CE492C2257B7B004D4905](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(print)/1BVE93A3228CE492C2257B7B004D4905) (дата звернення: 29.04.2024).
5. Історико-ретроспективний аналіз предмета складу злочину «Контрабанда» Іваницький А.М., 3 курс юридичного факультету Хмельницького університету управління та права. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib>
6. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 29.04.2024).
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 8 від 03.06.2005 «Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил» (із змінами, внесеними згідно з Постановою Верховного Суду № 8 (v0008700-08) від 30.05.2008). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-05#Text> (дата звернення: 29.04.2024).